

נייר עמדה – הרחבת סמכויות בתי הדין הרבניים

מבוא

אנו מבקשות להתייחס להצעות החוק המבקשות להרחיב את סמכויות בתי הדין הרבניים, ובראשן תזכיר החוק אשר נועד לאפשר לבתי הדין לדון גם בסוגיית מזונות הילדים, במידה שאלו נכרכו בתביעת הגירושין, וכן הצעת החוק למתן סמכויות לבתי הדין לדון בנושאים אזרחיים.

תקציר

- הצעות החוק יביאו להחמרת הפגיעה המתמשכת בזכויות נשים וילדים.
- הנושאים הקשורים בהליך הגירושין הינם בעלי השלכה ישירה ועקיפה על דיני נפשות ממש, ובראש בראשונה נפשם של ילדי בני הזוג ונפש האישה, אך אלו אינם נלקחים כמעט בחשבון על ידי בית הדין.
- נשים כבר היום נעשקות על מנת להשתחרר מקשר הנישואין ומוותרות על זכויותיהן הבסיסיות בתמורה לגט. אם יורחבו סמכויות בית הדין, הן תיאלצנה לוותר גם על זכויות ילדיהן ומנגנון הסחטנות יגבר.
- בתי הדין הם מוסד אשר מפלה נשים באופן גלוי ומוצהר ועל כן הרחבת סמכותם מנוגדת לעיקרון השיוויון ולאופייה של מדינת ישראל כמדינה נאורה וליברלית.
- מרוץ הסמכויות, וההתנהלות בבית הדין פוגעת גם בזכות להליך הוגן ובוודאות המשפטית, פגיעה אשר תועצם אם הסמכויות יורחבו.
- לכל הפחות, יש להפריד בין ההכרעה בגיטין שצריכה להיות קודמת לדיון ולהכרעה בכל סוגיה אחרת על מנת שלא לאפשר שימוש בגט ככלי מיקוח פסול.

פירוט

ישנם נושאים רבים הדורשים התייחסות כאשר בני זוג מבקשים להתגרש זה מזו, החל בנושאים ממוניים (חלוקת רכוש הצדדים) וכלה בעיצוב חיי ילדי הצדדים, מקום מגורי הילדים, החינוך, אורחות חיים ועוד. מדובר בנושאים שיש להם השלכה עקיפה וישירה על דיני נפשות ממש. הדין כיום קובע כי אלו יידונו בערכאה בה יפתח התיק המשפטי - בית הדין הרבני או בית המשפט לענייני משפחה. כך יוצא כי הראשון מבין בני הזוג שמגיש את תביעת הגירושין הוא זה שמכריע היכן יתנהל ההליך. הדבר מוכר בשם "מירוץ הסמכויות", בו נוצרת תחרות בין הגבר לאישה לגבי פתיחת התיק ועריכת ההתדיינות בערכאה הנוחה יותר עבור כל אחד מהם. בבתי הדין ניתן "לכרוך" לתיק הגירושין ברבנות גם נושאים נוספים הנוגעים לפירוק הקשר הזוגי. משמעות הכריכה היא כבילת בעלת דין להתדיין בעניינים שבאופן רגיל לא היו בסמכות בית הדין הרבני. כל צד להליך יכול לבצע את הכריכה, אם פתח ראשון את התיק, גם אם הוא איננו רואה עצמו כדתי, אלא פונה לבית הדין הרבני על מנת להשיג באופן בלתי הגון יתרונות בהליך המשפטי.

כבר לפני למעלה מ-50 שנה קבע בית המשפט העליון כי סוגיית מזונות הילדים איננה ניתנת לכריכה, כלומר "מירוץ הסמכויות" לא חל לגביה. זאת על מנת שלא לאפשר לאינטרסים הצרים של מי מהצדדים לפגוע בזכויות הקטינים הזכאים למזונותיהם ולקשור בינה לבין פירוק קשר הנישואין. למרות זאת, תזכיר החוק לא זו בלבד שמאפשר פגיעה זו, אלא אף מעצים אותה ומחריף את אותו מירוץ סמכויות, על אף החשש כי כריכה של מזונות הילדים תעמיד את האישה בפני מציאות בלתי אפשרית בה היא נאלצת לבחור בין חירותה לבין מזונות ילדיה, ותוך התעלמות מוחלטת מטובת הקטינים, מקביעת בית המשפט העליון בפסק דין שרגאי ומהנתונים בשטח, לפיהם אחת מתוך שלוש נשים נסחטת עד כדי ויתור על זכויותיה תמורת קבלת גט.

נתונים אלו נובעים מהעובדה כי כבר עכשיו הבעל יכול להתנות כל דבר בתמורה למתן הגט, כך שהאישה נאלצת "להסכים" לוותרים שונים והצעות משונות כדי להשתחרר מהקשר, המונע ממנה להמשיך בחייה, לממש זכותה להפוך לאם, ולהיות בזוגיות אחרת, החל מוותרים על זכויות רכושיות וכלה בהסדרים שאינם תואמים את טובת הילד. ברור כי בפועל זו אינה הסכמה, אלא סחיטה וכפייה. הדבר מתרחש במקרים רבים, גם כאלו שאינם קשורים לסרבנות גט, שכן בית הדין עצמו נמנע מלהכריע, מלהכריז על בני זוג עיקשים כסרבנים, ומלתת פסק דין המחייב גירושין. התמשכות ההליכים

המתקיימת בבית הדין הרבני משך שנים מהווה עינוי דין, אשר פוגע לא רק במתדיינים, אלא גם בזכויות הקטינים ובזכויות נשים, שהן ממילא הצד הפגיע יותר על פי הלמ"ס, בהיותן משתכרות פחות ותלויות בקביעת מזונות ילדים זמניים בזמן שההליך עודנו מתנהל, עבור קיום צרכי הילדים הבסיסיים. הצעות החוק יחמירו עוד יותר את המצב, כך שהרחבת הסמכות תשמש ככלי סחיטה משמעותי נוסף בהקשר של מזונות הילדים, וכפיית האישה להתפשר על מזונותיהם אלו על מנת להשתחרר מהקשר, תהפוך ללגיטימית ורווחת, תוך התעלמות מוחלטת מצרכיהם וטובתם האמיתית של הילדים.

לו לפחות היו מנסחי התזכיר יוצרים ניתוק בין הגיטין לבין יתר הנושאים, כך שהדין וההכרעה בשאלות האחרות יעשה רק לאחר מתן הגט, או מונעים את האפשרות לכרוך נושאים רכשיים, ניתן היה אולי לראות בכך ניטרול מסוים של הסחטנות והכפייה, אולם במצב הנוכחי בו הכל נדון כמקשה אחת, התוצאה העגומה ידועה מראש. לציין, כי כבר היום ניתן להרחיב את הסמכות במקרה של הסכמת הצדדים להתדיין בבית הדין.

יש לזכור כי הדין בישראל הוא ייחודי, וניסה ליצור בצורה לא מוצלחת הכלאה שאיננה טבעית בין הדין הדתי לבין הדין האזרחי. במסגרת זו, העניק חוק שיפוט בתי דין רבניים סמכות ייחודית לבית הדין הרבני לדון בנושא גירושין בין בני זוג יהודים באופן גורף. אין כל מענה למקרים של נישואין אזרחיים או התייחסות מרשם נישואין מדינתי אזרחי. כל ניסיון לטפל בכך לאורך השנים נכשל בעקבות הלחץ הפוליטי של המפלגות הדתיות בממשלות השונות. לפיכך, גם אם בני זוג החליטו להינשא בנישואים אזרחיים, מתוך רצון להימנע מלכתחילה מהחלת הדין הדתי, הם עדיין נדרשים להליך גירושין לחומרא בבית הדין ואין להם אפשרות להתחמק ממנו. הדבר יוצר מימד נוסף של כפייה ולחץ על הנשים, אשר עלול להרתיע אותן מפירוק הקשר כך שיוותרו כלואות במערכת יחסים לעיתים מערכת מתעללת, אומללה וקשה, בה הן וילדיהן סובלים, לרבות במצבים בהם קיימת אלימות כלכלית, מילולית, פיזית ומינית, ולו מפאת החשש מהיחס והקיפוח לו יזכו בבית הדין הרבני. ידוע לכל כי מדובר במוסד אשר נשלט רק על ידי גברים, חרדים, ורק על פי הדין הדתי האורתודוקסי וכללי ההלכה, אשר לא חלו בה תמורות בהלימה לזכויות הפרט, זכויות האישה, ומעמדה על פי החוק. מוסד זה הוחרג מחובת השוויון

ופעמים רבות אף רואה עצמו משוחרר מכבלי החוק ופסיקת בית המשפט העליון, האמורה לחול גם על הכרעותיו, לרבות בתחום דיני הראיות וניהול ההליך באופן תקין. כך למשל, בית הדין הרבני לא רואה

עצמו כבול להכרעות בהליכים פליליים, וממצאים אשר נקבעו שם ביחס לאלימות במשפחה. התוצאה היא קיומה של הפליה מגדרית מובנית א-פרוירית כלפי נשים, והכוללת פעמים רבות יחס לא-שוויוני ומשפיל כלפיהן, בניגוד לחוקי היסוד ולכל נורמה ליברלית; מדובר לא רק בהנצחת הפטריארכליות והאפליה, אלא בפגיעה נוספת חמורה מאין כמוה בעיקרון השוויון בפרט ובזכויות הנשים בכלל, אשר בהקשר הספציפי של תזכיר החוק, סופה להוביל לפגיעה בטובת ילדי הצדדים.

בנוסף לכך, קבלת תזכיר החוק תגרום לפגיעה גם בזכות להליך הוגן ובוודאות המשפטית. ראשית, בית הדין, בניגוד לתפיסה הרווחת בעולם המערבי, לרוב מחפש מי מהצדדים אשם בפירוק הקשר, כאשר לשיטתו, יש לשאלה השלכות לא רק על הגירושים עצמם, אלא גם על כל הסוגיות הקשורות שצוינו כבר. הדיינים עצמם - גברים חרדים זרים לצדדים - חוקרים ושואלים שאלות גם על הנושאים האינטימיים ביותר ובלי שום כפיפות לדיני הראיות או לסדרי הדין המקובלים. כדי להוסיף חטא על פשע, בסופו של דבר מושגים כגון טובת הילד, צרכיו, ואופי מערכת היחסים הזוגית של הזוג הספציפי, אינם נבחנים על פי תפיסת העולם של אותו זוג, או על פי המקובל במשפט, אלא על פי עולמם של הדיינים עצמם ומערכת הערכים הדתית והגברית לגבי טיבו הראוי והרצוי של קשר נישואים. כך יוצא שהתמונה אותה הם מציירים אודות מערכת היחסים היא מעוותת ומפוקפקת ופרשנות בית הדין אינה תואמת את המציאות.

מעבר לכך, מאחר שבית הדין מקבל את החלטותיו על פי דין תורה והלכה ולא בהתאם לחוק המדינה, כמעט בלתי נמנע שייוצר מצב בו בעניינים דומים ואף זהים יהיו פסיקות שונות של ערכאות שונות – בית הדין הרבני מזה ובית המשפט לענייני משפחה מזה. הטענה כאילו דיון בנפרד במזונות הילדים תפגע בסופיות הדיון מתבססת על מחקר שנתוניו ושיטתו לא הובאו כלל, ואף מנוגדת לכל היגיון משום שמזונות ילדים לעולם יהיו נושא שמושפע מאירועים בלתי צפויים ומשינויי נסיבות טבעיים בחיים (לדוגמה: צורך בטיפול כלשהו, יישור שיניים וכו').

בסיכומו של דבר, נראה ברור כי ההצעה מגבילה עוד יותר את יכולת הבחירה של הפרט, ומצמצמת את המענים הניתנים לציבור בנוגע לפתרון ויישוב סכסוכים במשפחה. כך היא למעשה משמרת ואף מעצימה בחקיקה אפלייה מגדרית, ותומכת בהפיכת מדינת ישראל מיהודית ודמוקרטית למדינה בה השלטת היא ההלכה הדתית והשמרנית, שאין לה מקום בין מדינות ה-OECD, העולם המערבי, והמאה ה-21. זהו צעד הפוך לחלוטין מהצעדים שעל מדינת ישראל לנקוט על מנת להיות מדינה נאורה שחרתה על דגלה את השאיפה לשוויון מגדרי.

לפיכך, ולאור כל האמור, אנו מתנגדות באופן נחרץ להרחבת סמכויות בית הדין.